

שמות תשפ"ד: המצוות של עמרם

רמב"ם הלכות מלכים פרק ט

הלכה א

על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי ערות, ועל הגזל, ועל הדינים, אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממש רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנה אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצוות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטווה עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו.

כסף משנה הלכות מלכים פרק ט

אמנם מ"ש ובמצרים נצטווה עמרם צ"ע היכי מייתי לה:

משך חכמה שמות פרשת שמות פרק ג

(ו) אלקי אביך אלקי אברהם וכו'. לפי מה שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (ט, א) שהאבות חידשו מצוות, 'ועמרם נצטווה במצרים מצוות יתירות', לכך כתיב "אלוקי אביך" - זה עמרם וכו', שהג' אבות עם עמרם נצטוו במצוות, וכן אמר המדרש (שמות רבה ט, א): "אלוקי אביך" על עמרם.

ערוך השלחן העתיד מלכים עד

ד. בא אברהם נצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטווה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו עכ"ל. ולא ידענו מקורו שעמרם נצטווה במצות יתירות, ואי משום דאמרינן ביומא (כח:;) מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו ובמצרים היתה ישיבה ומסתמא היה עמרם ראש הישיבה, אולי עסקו בתורת מצות בני נח ומילה וגיד הנשה ומעשר ותפלה, ובמדרש ריש פרשה שמות איתא שהיה עמרם ראש הסנהדרין ע"ש, ומ"מ לא מצינו שנצטווה בעוד מצות, ובזוהר שם איתא וילך איש דא עמרם וכו', ובת קול נחתת ואמרה ליה לאיזווגי בה ע"ש, ואולי נצטווה על פריה ורביה, ובסוטה (יב.) איתא עמרם גדול הדור היה וכיון שפירש מאשתו עמדו כולן ופירשו וכו' ע"ש אמרה לו מרים אבא גזירתך קשה משל פרעה וכו', ש"מ שנצטווה על זה ומסתמא היה להרמב"ם מקורות מחז"ל מה שנעלם ממנו.

ערוך השלחן העתיד - ח (הלכות שונות) / אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי / עמוד 261
הודפס מאתר אוצר החכמה

סוטה יב.

טו
קס
יגור
תו.
על
נרין
ימו.
דיין
ניד
דיל
יו:
יידו
לב

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר ה' וילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו תנא עמרם גדול הדור היה כיון⁶⁰ (שראה שאמר) פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר⁶¹ ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ויקח⁶² ויחזור מיבעי ליה א"ר יהודה בר זבינא שעשה⁶³ ללו מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו ומלאכי השרת אמרו⁶⁴ אם הבנים שמחה את בת

תלמוד בבלי - וילנא החדש - י"ט סוטה / תלמוד בבלי - ש"ס וילנא החדש / עמוד 25
הודפס מאתר אוצר החכמה

רמב"ם הלכות אישות פרק א

הלכה א

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר +דברים כ"ב+ כי יקח איש אשה ובא אליה.

[ז] ויקח את בת לוי, בלקוחין וזה הוא שאמרו

ונצטוו במצרים במצוות זו מצות גישואין

וגירושין. (מדרש החפץ כתב יד)

תורה שלמה - ח שמות / כשר, מנחם מנדל בן יצחק פרץ / עמוד 63
הודפס מאתר אוצר החכמה

שו"ת חיים שאל חלק א סימן צה

(ג). ובמצרים נצטוו עמרם במצוות יתירות. מרן כ' צ"ע היכא מייתי לה. והרב מקום שמואל בשו"ת סימן כ"ג כתב דנפק' ליה ממ"ש בסוטה דף י"ב עמד עמרם וגירש וכו' וק"ל דהי"ל להפרישם לבד וי"ל כמ"ש בסוף פרק חזקת משחרב בית המקדש דין הוא שלא נשא נשים וכתבו התוס' למי שקיים פריה ורביה ולפ"ז לא סגי בפרישה כדי שמי שלא קיים פריה ורביה יקח הגרושות ומפני זה לקח אליצפן יוכבד כמ"ש בתרגום יב"ע =יונתן בן עוזיאל= דלא קיים אז פריה ורביה ואמרו בסנהדרין דמצו' פריה ורביה לישראל ולא לב"נ =לבן נח= ועמרם וכלם גירשו כדי שיקיימו אחר' פריה ורביה א"כ שפיר מוכח דנצטוו בפריה ורביה וגירושין וחופה כמ"ש בסוטה ומהכא נפקא להרמב"ם ולא תיקשי דאיך עמרם לקח יוכבד אח"ך די"ל דעל מחזיר גרושתו לא נצטוו במצרים ודברי הרמב"ם מבוארים עכ"ל ודברים חלושים הם דדילמא לא נצטוו רק שעמרם היה שומר התור' כאברהם אבינו ע"ה אף שלא נצטוו וכבר כתב הרב הנז' גופיה לעיל סי' כ"א דהרמב"ם לא מנה אלא מצות מילה לאברהם מפני שנצטוו עליה והחזיקו כל זרעו בה ג"כ אמנם שאר התורה לא נצטוו ואפ"י שהיו מקיימין האבות לא חשיב אלא מה שהוסיפו על כל הנלו' עליהם זרע' ע"ש והכא

הרמב"ם כתב דעמרם נצטוה והיכן מצינו דנצטוה דילמא מדעתו עבד ולפי שהיה גדול הדור נהגו אחריו אך היה לפי שעה ומי זה אמר שקבלו עליהם ועל זרעם. ותו אעיקר' מאי תלמודא דמ"ש עמד עמרם וגירש את אשתו היינו גרושין בגט כריתות ודילמא גרש את אשתו מן הבית ושלחה מביתו. ומ"ש דלא סגי בפרישה כדי שמי שלא קיים ישא הגרושות פטומי מילי בעלמא נינהו אטו אחסור דרי רבות בנות בתולות אגודות אגודות בכבודן והיו לאנשים. וסבור הייתי לומר לשיטת הרב הנזכר דמאחר דעין רואה דלקח עמרם גרושתו אחר נשואיה לאלצפן לדעת התרגום המיוחס ליב"ע ש"מ שלא היה מקיים כל התורה כל קבל דנא מצינו שקיים מצות גרושין ומאי חזית אלא מוכרח דעל הגרושין נצטוה לחוד והרב הנזכר נראה שלא כיוון לזה. אבל כל זה איננו שוה דדחיקא לן לומר דהרמב"ם הוציא דינו מכח הא דהתרגום דכבר כתבנו במקום אחר דאינו תרגום יונתן ומאן לימא לן דסמכי' עליה אלא דאי משום הא לא איריא דאין אנו צריכין לזה ות"ל שלקח דודתו שהיא אסור' לו מן התור' אלא דמי זה אמר דהו גרושין ממש ונצטו' כמדובר והטיב אשר דיבר מרן צ"ע היכא מייתי לה. ותו ק"ק מהא דאמרו בשמות רבה פ' ל' וז"ל נתן לאדם שש מצות הוסיף לנח אחת לאברהם שמנה ליעקב תשע' אבל לישראל נתן להם הכל עכ"ל הרי דאחר יעקב לא הזכירו רז"ל מי שנצטו' ואם איתא דעמרם נצטו' הי"ל להזכי'. אבל אקשת לן חדא ואתנח לן חדא דמאמר זה קרי בחיל כמ"ש רבינו דעל ששה דברים נצטו' אדם הראשון והוסיף לנח אחת. ועיין מ"ש הר"ן בחידושו לסנהדרין סוף דף נ"ו מהש"ס ע"ש ומה שהק' מהר"י פלורנטיין בהגהותיו אשר בס"ס מעיל שמואל מיבום וכו' לק"מ. ועיין בבראשית רבה פ"ו ודברים רבה פ' ואתחנן. ועיין בס' ריח שדה בדרושים פ' בראשית. ועיין להר"ש בן הרשב"ץ בתשו' סימן תקמ"ב.

תרגום יונתן במדבר פרשת בהעלותך פרק יא

(כו) ואשתיירו תרין גוברין במשריתא שמיה דחד אלדד ושמיה דתניין מידד בנוי דאלצפן בר פרנך דילידת ליה יוכבד ברת לוי בזמן דפטרס עמרם גברה ואתנסיבת ליה עד דלא ילידת ית משה ושרת עליהון רוח נבואה

רמב"ם הלכות מלכים פרק ט

הלכה ח

בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו, ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר ואמרו לה העם זו דבית עבד פלוני, ומאימתי תחזור להתירה משיפרישנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק, ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין להם גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין.

(ה) הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא וגו'. זה הלשון מירה כי מלבד שכוונתו שהיתה רצויה מעשהו גם כן היה רצוי בעצמו, ולזה אחשב, כי שורת הדין הוא שאכימלך לא היה חייב להחזיר שרה לאברהם עם שהיה בעלה, וזה מצד שהאישות הנוהג בבני נח אינו כי אם הזמן שירצו שיעמדו יחד כאיש ואשתו, אבל כאשר יוכיחו מעשיהם שרוצים להפרד

פירוש על התורה >רבינו נסים< / נסים בן ראובן גירונדי (ר"ן) / עמוד 357
הודפס מאתר אוצר החכמה

הותר האישות לגמרי, כי אין להם גירושין בכתב¹⁰², ולפיכך אמרו בפרק ד' מיתות¹⁰³ מאימתי הותרה משפרעה ראשה, ולזה עם היות שרה אשת אברהם אחרי אשר הוא אמר לו אחותי היא, כבר הורה שאין דעתו שתהיה עוד אשתו. ואין לתלות אולי היה מקרה או כעס עליה ולא גמר בלבנו, כי היא גם היא אמרה, אחי הוא, עם היותה אשתו לא תאמר דבר מורה על ההפרד, אם לא בהסכמה גמורה אמרה אחי, וכבר ראה שנשאתיה, ולא אמר דבר, ואחרי זאת הנה לבבי ישר והמעשה אשר עשיתי נרצה בעצמו. ולזה השיבו השי"ת, אמת הוא כי כוונתך נרצית, אבל שיהיה

פירוש על התורה >רבינו נסים< / נסים בן ראובן גירונדי (ר"ן) / עמוד 358
הודפס מאתר אוצר החכמה

הידושי הר"ן מסכת סנהדרין דף נח עמוד ב

מדקרו ליה רביא דפלניא. פ"א אבל ביאה אחת אינה עושה אותה אשת איש כדעבדה לכ"נ לפי שאין ביאתה לשם אישות ולפיכך צריכה יחוד גמור שתקרא על שמו. וכן הא דאמרינן מאימתי התרתה משפרעה ראשה בשוק. נראה כמו כן שהוא דוקא בשפחה שאחר שהחמירו כ"כ בייחודה כך אין התירה אלא בפריעת ראשה בשוק אבל ב"נ אחר כיון שפירש ממנה לשם גירושין וישלחנה לעצמה או שתצא היא מתחת רשותו ותלך לה זהו גירושיו שאין להם גירושין בכתב וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' מלכים. אבל ה"ר דוד ז"ל כתב בחדושיו שקרוב הוא שנאמר שב"נ אין לו היתר לעולם בגירושין כמו שאמר אמר אלהי ישראל לא ייחד הב"ה שמו על הגירושין אלא על ישראל אבל בשפחה זו שלא נעשית אשת איש בביאה כשאר ב"נ אלא בכח היחוד שייחודה לו בזו אמרו שהותרה בפריעת ראשה בשוק שהיחוד שאסרה מתירה הפריעות. וזו אינה ראי' בעיני דאפשר לומר דמאי דאמרינן שלא ייחד הב"ה שמו על הגירושין היינו דוקא בגירושין שבכתב:

תוספות הרא"ש מסכת סנהדרין דף נו עמוד ב

לאמר הן ישלח. אע"ג דהאי קרא במחזיר גרושתו כתיב ובני נח לא הוזהרו על כך דלא שייך בהו גירושין, וגם אמרי' לקמן דכל ערוה שאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהן אין בני נח מוזהרין עליה, מ"מ מייתי ראייה דלגבי מילי דאישות כתיב לאמר

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת קידושין פרק א

הרי למדנו גוים אין להן קידושין מהו שיהא להם גירושין ר' יודה בן פזי ור' חנין בשם ר' חונה רובה דציפורין או שאין להן גירושין או ששניהן מגרשין זה את זה ר' יוחנן דצפרין ר' אחא ר' חנינא בשם ר' שמואל בר נחמן [מלאכי ב טז] כי שנא שלח וגו' עד את ה' אלהי ישראל בישראל נתתי גירושין לא נתתי גירושין באומות העולם ר' חנניה בשם ר' פינחס כל הפרשה כתיב יי צבאות וכאן כתיב אלהי ישראל ללמדך שלא ייחד הקב"ה שמו בגירושין אלא בישראל בלבד מילתיה דר' חיייה רבה אמרה גוים אין להן גירושין דתני ר' חיייה בן גוי שגירש את אשתו והלכה ונישאת לאחר וגירשה ואחר כך נתגיירו שניהן אין אני קורא עליה לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה

קרבן העדה מסכת קידושין פרק א

או שאין להן גירושין. בכתב אלא באמירה בעלמא סגיא:
או ששניהן מגרשין זה את זה. שאם ירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין:

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה יח

ומנין שאין להם גירושין, ר' יהודה בר' סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן אמר שאין להם גירושין או ששניהם מגרשין זה את זה, אמר רבי יוחנן אשתו מגרשתו ונותנת לו דופורון

רבינו בחיי בראשית פרשת וירא פרק כ

(ב) וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה. אחר שנלקחה שרה במצרים אצל פרעה ונעשה לו נס גדול שהוצרך לו להחזירה לו בעל כרחו ע"י נגעים גדולים, מה היה חוזר עתה בגרר ואומר לכל "אחותי היא", וכי היה סומך על הנס בכל פעם ופעם, ושמה אין עושין לו נס.

וכתב רבינו חננאל ז"ל כי עכשיו כשבא בגרר גרשה, לפי שהיה ירא שמה יהרגוהו אם היה אומר שהיא אשתו, ואעפ"כ לא הניחו ה' ית' שיפרד ממנה ולא הניח את הצדקת אצל הרשע, (תהלים קכה, ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, וגרושין הללו היה מפני הפחד, וזה שאמר הש"י: "והיא בעולת בעל", שלא גרשה רק מפני הפחד כי אנוס הוא, ונמצא שאין הגרושין גרושין גמורין, וזהו שאמר אבימלך: "הגוי גם צדיק תהרוג", כלומר הגוי שאין לו זה הדין אלא אפי' אנוס גרושיו גרושין, ועוד שהוא צדיק שלא קרב אליה תהרוג, ולא עוד אלא שהוא "אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה" פעם אחר פעם "אחי הוא בתם לבבי" לקחתיה "ובנקיון כפי" שעדיין לא קרבת אליה.

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף יג עמוד ב

וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל. בשלמא גט, דכתיב: אוכתב לה ספר כריתות, אלא מיתת הבעל מנלן? סברא הוא, הוא אסרה והוא שרתה. והא עריות, דאסר להו ולא שרי להו! אלא, מדאמר רחמנא יבמה שאין לה בנים אסורה, הא יש לה בנים - מותרת. ודילמא, אין לה בנים - אסורה לעלמא ושריא ליבם, ויש לה בנים - לכולי עלמא נמי אסורה! אלא, מדאמר רחמנא אלמנה לכה"ג אסורה, הא לכהן הדיוט - שריא. ודילמא לכה"ג בלאו, לכולי עלמא בעשה! האי עשה מאי עבידתיה? אי דאהניא מיתת הבעל - תישתרי לגמרי, אי דלא אהניא מיתת הבעל - תוקמה במילתא קמייתא. אלמה לא? אפיקתה ממיתה ואוקימתה על עשה, מידי דהוה אפסולי המוקדשים, דמעיקרא אית בהו מעילה ואסירי בגיזה ועבודה, פרקינהו, מעילה לית בהו, בגיזה ועבודה אסירי! אלא, מדאמר קרא: בפן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה. מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי, אימא: מאן אחר? יבם! א"ר אשי, ב' תשובות בדבר: חדא, דיבם לא איקרי אחר; ועוד, כתיב: גושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות או כי ימות האיש האחרון, ואיתקש מיתה לגירושין, מה גירושין שריא וגומרת, אף מיתה שריא וגומרת.

פני יהושע מסכת קידושין דף יג עמוד ב

תוספות בד"ה לכו"ע בעשה. אומר ר"י דאיכא עשה באשת איש כגון דבבא בשבתו כו' עכ"ל. ונראה דלפי"ז אפילו לפי המסקנא דבישראל איכא קרא דמיתת הבעל מתיר אפ"ה בבן נח אסור מעשה דודבק, ובזה הוי אתי שפיר הא דקאמר יהודה הוציאוהו ותשרף משום דתמר בת כהן הוה ואכתי פנויה הוה, ולשיטת ר"י אתי שפיר דבבן נח אין מיתת הבעל מתיר אבל לאחר שאמר יהודה צדקה ממני וא"כ ראה ונזכר והכיר בה שהיא בתולה דער ואונן שלא כדרכן שמשו ובבן נח לא הוי בעולת בעל אלא בכדרכה וקידושין נמי בבן נח לא מהני מידי והיינו דקאמר צדקה ממני ולא יסף לדעתה אפילו למ"ד לא פסק, כן נראה לי נכון. אלא דלפי"ז יש לדקדק מאי מייתי בסמוך מאלמנה לכ"ג דלמא קרא לאלמנה מן האירוסין איצטריך דבהא לא שייך עשה דודבק. מיהו בהא איכא למימר דמההיא עשה דודבק בלא"ה מקשה שפיר דלכו"ע בעשה ולכ"ג בלאו אלא דמקרא דפן ימות במלחמה לא מייתי מידי דהאי קרא ודאי בארוסה איירי ולא שייך עשה דודבק ולפרש"י אתי שפיר:

פירוש הרא"ש על התורה בראשית פרשת לך לך פרק יב פסוק יב

כלו' והרגו אותי לבלתי יכשלו בעון אשת איש לפי שהזוהרו עליה בני נח ויש לתמוה דכמו כן הזוהרו על שפכות דמים שנא' שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם וי"ל אע"פך נח היה להם לעשות אותו עון להרוג בפעם אחד מלבא עליה ויהיו חייבים כולם כמה פעמים לכך אמר והרגו אותי: